

Η Αρκαδία ήταν κατά την αρχαιότητα τόπος με έντονη θρησκευτικότητα, πλήθος τοπικών λατρειών και μύθων, γεγονός που επηρέαζε σαφέστατα την καθημερινή ζωή των κατοίκων της.

Ο πιστευόμενος γενάρχης των Αρκάδων, Αρκάς, θεωρούνταν γιος του Δία και της Καλλιστώ, που ήταν κόρη του Λυκάονα, δηλαδή του Λύκαιου Δία. Πρόκειται για χαρακτηριστικό παράδειγμα του μοτίβου της αρχαιοελληνικής μυθολογίας, σύμφωνα με το οποίο ο σύζυγος ή ο πατέρας πολλών θνητών ερωμένων του Δία στην πραγματικότητα δεν ήταν άλλος από τον ίδιο τον αρχηγό των θεών, σε κάποια από τις γνωστές υποστάσεις ή τοπικές λατρευτικές μορφές του. Μετά την συνεύρεσή τους, η Ήρα μεταμόρφωσε την Καλλιστώ σε αρκούδα (παρετυμολογική σύνδεση άρκτου – Αρκάδος), που, σύμφωνα με μία παραλλαγή, σκοτώθηκε από την Άρτεμη. Την στιγμή που η Καλλιστώ ξεψυχούσε, χτυπημένη από τα βέλη της θεάς, ο Δίας πήρε τον Αρκάδα από την κοιλιά της και τον έσωσε. Μια άλλη παραλλαγή του μύθου αναφέρει πως, όταν ο Αρκάδας έγινε 15 ετών, συνάντησε, κυνηγώντας στο δάσος, την μητέρα του, με μορφή άρκτου και θα την θανάτωνε με το δόρυ του, αν ο Δίας δεν την μετατόρωνε στον αστερισμό της Μεγάλης Αρκτού. Επί της εποχής του πάντως οι άνθρωποι επιδόθηκαν σε ειρηνικά έργα και η περιοχή που παλαιότερα ονομαζόταν Πελασγία μετονομάστηκε σε Αρκαδία.

Ο Πελασγός, κατά την αρκαδική τοπική παράδοση, ήταν ο πρώτος θνητός, γιος του Δία και της Νιόβης. Γιος αυτού και η της Ωκεανίδας Μελίβοιας ή της νύμφης Κυλλήνης ήταν ο πιο παλιός βασιλιάς των Αρκάδων, ο Λυκάονας, που μεταμορφώθηκε από τον Δία σε λύκο, επειδή σε δείπνο που του παρέθεσε με τους γιους του τού προσέφερε τις ψημένες σάρκες ενός παιδιού – κατά μία εκδοχή του γιου του, Νυκτίμου, ή του Αρκάδα - ή επειδή θυσίασε ένα βρέφος στον βωμό του. Οι γιοι του Λυκάονα Μαντινέας, Τεγεάτης, Φίγαλος, Στύμφαλος, Μαίναλος έκτισαν τις πιο ονομαστές πόλεις της Αρκαδίας, ενώ ο ίδιος έχτισε την Λυκόσουρα πάνω στο βουνό Λύκαιο και καθιέρωσε την λατρεία του Λύκαιου Δία και τους αγώνες Λύκαια.

Σε μια άλλη περιοχή της Αρκαδίας, την Στύμφαλο, πίστευαν πως η Ήρα είχε ανατραφεί εκεί από τον Τήμενο, ο οποίος έκτισε τον πρώτο ναό της και καθιέρωσε την λατρεία της, ορίζοντας, μάλιστα, να τιμούν την θεά σε τρεις λατρευτικούς τύπους, ως παρθένον (οι κοπέλες), ως τελειαν (οι νυμφευμένες) και ως χήρα (οι χήρες).

Περνώντας κάποτε η Δήμητρα από την Αρκαδία, καθώς αναζητούσε την χαμένη Περσεφόνη, θεάθηκε από τον Ποσειδώνα, ο οποίος την ερωτεύτηκε. Η θλιμμένη θεά, για να τον αποφύγει, μιας και ήταν περίφημος για τις ταραχές και την αναστάτωση που ήξερε να δημιουργεί, είτε ήταν στην στεριά, είτε ήταν στην θάλασσα, μεταμορφώθηκε σε φοράδα και κρύφτηκε μέσα σε έναν στάβλο. Ωστόσο, ο Ποσειδώνας, τυφλωμένος από τον ακατασίγαστο πόθο του, μεταμορφώθηκε και αυτός σε άλογο, μπήκε στον ίδιο στάβλο και συνευρέθηκε μαζί της.

Το γεγονός αυτό εξόργισε την Δήμητρα, που έτσι απέκτησε την προσωνομία ερινύς. Όταν της πέρασε η οργή, θέλησε να λουστεί στον Λάδωνα και έτσι απέκτησε την προσωνομία λουσία. Εξάλλου, ύστερα από την ένωσή της με τον Ποσειδώνα έφερε στον κόσμο μια άλλη κόρη, της οποίας το όνομα δεν διασώθηκε σε καμία πηγή, γιατί ήταν απόρρητο και ανακοινωνόταν μόνο σε μνημένους. Οι Αρκάδες βέβαια την αποκαλούσαν Δέσποινα. Από αυτήν την συνεύρεση γεννήθηκε και ένα άλογο, ο Αρείωνας, γνωστός από τον Όμηρο και την τοπική μυθική παράδοση. Όσο ήταν ακόμα φοράδα, η Δήμητρα πήγε μια μέρα στα νερά της Στύγας, στις βόρειες πλαγιές των Αροαίων ορέων και μόλις καθρεφτίστηκε σε αυτά και είδε πόσο άσχημη ήταν, τα καταράστηκε να μαυρίσουν, εξ ου και η σημερινή ονομασία Μαυρονέρι.

Άλλος μύθος αναφέρει ότι οι κάτοικοι της Φενεού τής φανέρωσαν το άνοιγμα, από όπου ο Πλούτων είχε κατέβει στον Άδη με την κόρη της Περσεφόνη, και εκείνη, σε αντάλλαγμα, τους υποσχέθηκε - μεταξύ άλλων - να μην σκοτώνονται ποτέ πάνω από εκατό Φενεάτες στον πόλεμο.

Εξω από την Φενεό, κοντά στον αρκαδικό Αροάνιο, τάφηκε, σύμφωνα με μια παράδοση, ο Τελαμών, ο οποίος σκοτώθηκε, πολεμώντας τους Ηλείους μαζί με τον Ηρακλή. Στα χρόνια του Πausανία, ο τάφος του αποτελούσε λατρευτικό τόπο. Το αρκαδικό βουνό Ερύμανθος, όπως και ο λακωνικός Ταύγετος, ήταν και ο τόπος που περνούσε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της με το τόξο στα χέρια η θεά Άρτεμη, κυνηγώντας κάπρους, ελάφια και άλλα αγρίμια, συνοδευόμενη από τις Νύμφες αγρονόμους.

Σε μια σπηλιά ενός άλλου αρκαδικού βουνού, της Κυλλήνης (Ζήριας), γεννήθηκε ο Ερμής, καρπός του έρωτα του Δία και της νύμφης Μαίας.

Γιος αυτού και μιας κόρης του Δρύοπα ή, σύμφωνα με άλλες παραλλαγές, γιος του Ουρανού και της Γης ή του Κρόνου και της Ρέας, ήταν ο κατ' εξοχήν αρκαδικός θεός, προστάτης της κτηνοτροφίας και ευρετής του ποιμενικού αυλού – σύριγγος, ο Πάνας. Ως γνωστόν, ο Πάνας διακρινόταν για την ακόρεστη ερωτική δίψα του, θύματα της οποίας ήταν οι νύμφες Σύριγγα, Πίτυς και Ηχώ, που σκοτώθηκαν, προσπαθώντας να τον αποφύγουν. Η κατάκτησή για την οποία ωστόσο υπερηφανευόταν κυρίως ο τραγόμορφος θεός ήταν η αποπλάνηση της Σελήνης.

Στην περιοχή υπήρχαν και αρκετοί βωμοί και ιερά του Άρη, ενώ στα ενδότερα, όπως και σε άλλες περιοχές που απείχαν πολύ από την θάλασσα, ο θεός του κάτω κόσμου είχε το όνομα Ποτειδάων. Αυτό σημαίνει πως εκεί ο Ποσειδών δεν ήταν ο κυρίαρχος του πελάγους, όπως τον ήθελε το έπος.

Όσο για τον Διόνυσο, αυτός λατρευόταν ιδιαίτερα στην Κύναιθα (κοντά στα σημερινά Καλάβρυτα), όπου εμφανιζόταν με μορφή ταύρου. Ο ίδιος ο θεός βοηθούσε στο ξεχώρισμα του ταύρου από την αγέλη και στην συνέχεια οι Κυναιθαείς οδηγούσαν το ζώο πάραυτα στο ιερό του για θυσία. Το κρέας του πιστευόταν ότι μετέδιδε την δύναμη του θεού σε όσους το έτρωγαν, κατ' αναλογία με την χριστιανική μετάληψη και αντίστοιχα λατρευτικά έθιμα άλλων θρησκειών.

Ευρύτατα γνωστός είναι και ο μύθος της Δάφνης και του Λεύκιππου, σύμφωνα με τον οποίο εκείνος την ερωτεύθηκε χωρίς ανταπόκριση, γιατί η Δάφνη απέφευγε όλο το αρσενικό φύλο. Τότε ο Λεύκιππος μεταμορφώθηκε σε γυναίκα και κέρδισε την εμπιστοσύνη της, αλλά ο Απόλλωνας, που επίσης αγαπούσε την Δάφνη, αγανάκτησε μαζί του. Κάποια στιγμή, η Δάφνη και η συντροφιά της θέλησαν να

κολυμπήσουν στον Λάδωνα. Ο Λεύκιππος αρνήθηκε, αλλά εκείνες τον έγδυσαν με το ζόρι. Μόλις ανακάλυψαν ότι ήταν άνδρας, τον χτύπησαν με τα ακόντια και τα μαχαίρια και τον σκότωσαν.

ΠΕΔΑΝΙΟΥ ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΟΥ ΑΝΑΖΑΡΒΕΩΣ

«Περί ύλης ιατρικής»

Λόγος Τρίτος

Το έργο «Περί ύλης ιατρικής» του Πεδάνιου Διοσκουρίδη, που γράφτηκε στο β' ήμισυ του 1 ο αιώνα μ.Χ. και συγκεκριμένα το 77-78 μ.Χ., συνιστά την σπουδαιότερη φαρμακολογική πραγματεία της αρχαιότητας. Διαιρείται σε πέντε βιβλία, στα οποία παρουσιάζονται φάρμακα φυτικά, ζωικά, θεραπευτικά βότανα, προϊόντα ζυμώσεων και φάρμακα προερχόμενα από μέταλλα. Το 6 ο και το 7 ο βιβλίο αποτελούν μεταγενέστερες προσθήκες.

Ο συγγραφέας του, που καταγόταν από την Ανάζαρβο της Κιλικίας, έζησε την εποχή του Νέρωνα και ήταν σχεδόν σύγχρονος του Πλινίου του πρεσβυτέρου. Ως στρατιωτικός ιατρός, πραγματοποίησε μεγάλα ταξίδια, τα οποία συνέβαλαν στον εμπλουτισμό των φυτολογικών του γνώσεων. Οι γνώσεις αυτές αποτυπώνονται στην περιγραφή της θεραπευτικής ενέργειας 600 περίπου φυτών, η οποία - πέραν του φυσιογνωστικού - έχει κυρίως ιατρικό ενδιαφέρον, γι' αυτό και εκτιμήθηκε ιδιαίτερα από τον Γαληνό και χρησιμοποιούνταν ευρύτατα μέχρι τον 16 ο αιώνα.

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

48. πάνακες Ηράκλειον, εξ ου ο οποπάναξ συλλέγεται, πλείστον γεννάται εν τη Βοιωτία και εν Ψωφίδι της Αρκαδίας, ώστε και επίτηδες κηπεύεσθαι δια την εκ του οποίου πρόσοδον. Φύλλα δ' έχει τραχέα, χαμαιπετή, χλώρα σφόδρα, προς τα της συκής, εν τω περιφερεί επεσχισμένα πενταμερώς. Καυλόν δε ώσπερ νάρθηκος, υψηλότατον, έχοντα χνούν λεπτόν, λευκόν και φύλλα περί αυτού μικρότατα. Σκιάδιον δ' επ' άκρου ως ανήθου, άνθος δε μήλινον, σπέρμα ευώδες και πυρωτικόν, ρίζας πλείονας εκ μιας αρχής, λευκάς, βαρυόσμους, παχύν εχούσας τον φλοιόν, υπόπικρον εν τη γεύσει. Φύεται δε και εν Κυρήνη της Λιβύης και εν Μακεδονία.

RV Δύναμις δ' αυτού εστί θερμαντική, λεπτυντική, μαλακτική, όθεν αρμόζει προς ρίγη και περιόδους, σπάσματα, ρήγματα, πλευράς αλγήματα, βήχας, στρόφους, στραγγουρίας, ψώρας τας εν κύστει, συν μελικράτη ή οίνω ποτιζόμενος έμμηνα τε άγει και έμβρυα φθείρει και εμπνευματώσεις τας εν υστέρα και σκληρίας διαφορεί συν μέλιτι ανεθείς. Έστι δε και σύγχρισμα ισχιάδος. Μείγνυται δε και ακόποις και κεφαλαλγικαίς δυνάμεσι, περιρρύτει και άνθρακας, αρμόζει και ποδαγωγικούς μετά σταφίδος ημέρου καταπλασσόμενος. Παιραιτείται δε και τα των οδόντων αλγήματα εντιθέμενος τοις βρώμασιν οφθαλμών τε εστί οξυδερκές έγχριστον, μίγεις δε πίσση έμπλαστρός εστί προς τους λυσοδηκτους άριστη. Και η ρίζα δε ξυσθείσα και

προσθεθείσα μήτρα άγει έμβρυα, προς τε έλκη παλαιά ποιεί και τα επιλωμένα των οστέων σαρκοί λεία καταπλασσομένη και συν μέλιτι δε εγχριομένη. Ο δε καρπός αυτού συν αφινθίω ληφθείς έμμηνα άγει, συν αριστολοχεία δε προς τα ιοβόλα αρμόζει και προς τας υστερικές πνίγας συν οίνω ποτιζόμενος.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Το πάνακες το Ηράκλειον, από το οποίο συλλέγεται ο οποπάναξ (*Oporanax hispidus*) φύεται ως επί το πλείστον στην Βοιωτία και την Ψωφίδα της Αρκαδίας, γι' αυτό και καλλιεργείται σκόπιμα, εξαιτίας των εσόδων από τον χυμό του. Και έχει φύλλα σκληρά, χαμερπή, έντονα πράσινα, παρόμοια με της συκιάς, σχισμένα σε πέντε μέρη της περιφέρειάς τους. Και βλαστό, όπως ακριβώς του νάρθηκα*, πάρα πολύ ψηλό, καλυμμένο με λεπτό, λευκό χνούδι και πάρα πολύ μικρά φύλλα γύρω του. Έχει επιπλέον σκιάδιο στο άκρο του, όπως ακριβώς ο άνηθος, άνθος στο χρώμα του μήλου, σπόρο ευωδιαστό και θερμαντικό, τις περισσότερες ρίζες να ξεκινούν από μια αρχή, λευκές, με βαριά μυρωδιά, των οποίων ο φλοιός είναι παχύς και υπόπικρος στην γεύση. Επίσης φύεται και στην Κυρήνη της Λιβύης και στην Μακεδονία. RV. Έχει θερμαντική, λεπτυντική, μαλακτική δύναμη, γι' αυτό και είναι κατάλληλο για ρίγη και εμμηνόρροια, ρήξεις μυικών ινών (στραμπουλιγματα), θλάσεις – κατάγματα, πόνους μέσης, βήχα, κωλικούς, στραγγουρίες*, ψώρα στην κύστη και αν καταποθεί με μείγμα μελιού και γάλακτος ή κρασί φέρνει την έμμηνο ρύση και προξενεί έκτρωση και καταπολεμά το φούσκωμα της μήτρας και τις σκληρίες, όταν διαλυθεί με μέλι. Είναι και αλοιφή για ισχιαλγίες. Έχει μάλιστα και αναλγητικές ιδιότητες και δη κατά των κεφαλαλγιών και καθαρίζει από εξανθηματικές ασθένειες και εφαρμόζεται και για την ποδάγρα, όταν γίνει κατάπλασμα με ήμερη σταφίδα. Επιπρόσθετα, ανακουφίζει και τους πόνους των δοντιών, όταν τοποθετηθεί στις τροφές, και ως αλοιφή βοηθά στην οξύτητα της όρασης, ενώ αναμεμειγμένο με πίσσα είναι το καλύτερο έμπλαστρο για όσους έχουν δεχτεί δάγκωμα λυσσασμένου σκύλου. Όσον αφορά στην ρίζα, όταν ξυστεί και προσθεθεί στην μήτρα, προξενεί αποβολή, δρα επίσης κατά των παλαιών πληγών και σαρκώνει τα απογυμνωμένα οστά, όταν γίνει λείο κατάπλασμα και αλοιφή με μέλι. Ο καρπός του από την άλλη, όταν φαγωθεί με αφινθιά*, φέρνει την έμμηνο ρύση, με αριστολοχεία* αποτελεί αντίδοτο για δηλητήρια και, όταν καταποθεί με κρασί, ενδείκνυται για τις ασφυξίες – πνιγμούς της μήτρας.

ΣΧΟΛΙΑ

- 1.νάρθηκας: ψηλό φυτό με κοίλο στέλεχος, γεμάτο εντεριώνη (μάραθος)
- 2.στραγγουρία: ασθένεια, βασικό σύμπτωμα της οποίας είναι η αδυναμία φυσιολογικής ούρησης, που οφείλεται σε απόφραξη των ουροφόρων σωληναρίων μέχρι να φτάσουν στην ουρήθρα
3. ποώδες φυτό
- 4.αριστολοχεία: βότανο που διευκολύνει την γέννα

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ «Βιβλιοθήκη»

Ο Απολλόδωρος, γιος του Ασκληπιάδη, γεννήθηκε στην Αθήνα το 180 π.Χ., αλλά έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην Αλεξάνδρεια, όπου και μαθήτευσε δίπλα στον γραμματικό Αρίσταρχο και τον στωικό φιλόσοφο Διογένη από την Σελεύκεια. Επιδόθηκε κυρίως στην συγγραφή ιστορικών έργων, τα οποία χαρακτηρίζονται για την περιληπτική τους αφήγηση και την τεχνική στιχουργία. Μάλιστα, κάποια από τα έργα του, όπως τα «Περί Σώφρονος», «Περί Επιχάρμου», «Περί ετυμολογιών», «Περί των εν Αθήναισιν εταιρίδων», «Περί νέων», «Περί γης», «Περί θεών», «Χρονικά» (εξιστόρηση πολιτικών και ιστορικών γεγονότων από την άλωση της Τροίας μέχρι το 150 π.Χ.), αποτέλεσαν πηγή θεμάτων για μεταγενέστερους ιστορικούς και φιλοσόφους.

Στον Απολλόδωρο αποδίδεται και η περίφημη «Βιβλιοθήκη», που θεωρείται η πληρέστερη συλλογή μύθων, μολονότι τις περισσότερες φορές πρόκειται απλά περί των γνωστότερων παραλλαγών.

Το έργο διαιρείται σε τρία βιβλία, από τα οποία το I περιλαμβάνει την αρχαία θεογονία και κοσμογονία και αρχαιότατους μύθους αιολικών φύλων, το II τους μύθους του Ινάχου και του Περσέα, τους άθλους του Ηρακλή, την κάθοδο των Ηρακλειδών και την μυθική ιστορία της Πελοποννήσου μέχρι τον Αίπυτο και το III τους μύθους της Κρήτης, της Θήβας, τον θηβαϊκό πόλεμο, την ιστορία του Αλκμαίωνα, τους μύθους των Αρκάδων και των επτά θυγατέρων του Άτλαντα και τους αττικούς μύθους. Σε αυτό το σημείο σταματά το έργο, του οποίου το τέλος έχει χαθεί.

Πολλοί μελετητές πιστεύουν ότι, λόγω του ύφους και της γλώσσας του έργου, τα οποία παραπέμπουν στον 1 ο αιώνα μ.Χ., το έργο δεν ανήκει στον Αθηναίο γραμματικό, που πέθανε στα 109 π.Χ.

4. Ως τέταρτο άθλο (ενν. ο Ευρυσθέας) του ανέθεσε (ενν. του Ηρακλή) να συλλάβει ζωντανό τον ερυμάνθιο κάπρο*. Αυτό το θηρίο, με ορμητήριο το όρος που ονομάζουν Ερύμανθο, προξενούσε μεγάλες ζημιές στην πόλη της Ψωφίδας. Διερχόμενος λοιπόν (ενν. ο Ηρακλής) από την περιοχή της Φολόης, φιλοξενείται από τον Κένταυρο Φόλο, γιο του Σιληνού και της νύμφης Μελίας. Αυτός προσέφερε στον Ηρακλή ψητό κρέας, αλλά ο ίδιος το έτρωγε ωμό. Όταν ο Ηρακλής ζήτησε κρασί, είπε ότι φοβόταν να ανοίξει το κοινό πιθάρι των Κενταύρων*. Αφού όμως ο Ηρακλής τον ενεθάρρυνε, το άνοιξε και μετά από λίγο, παρασυρμένοι από την μυρωδιά, εμφανίστηκαν στην σπηλιά του Φόλου οι Κένταυροι, οπλισμένοι με πέτρες και (ξεριζωμένα) έλατα. Τους πρώτους λοιπόν που τόλμησαν να εισβάλουν, τον Άγχιο και τον Άγριο, ο Ηρακλής τους έτρεψε σε φυγή με πυρσούς*. Τους δε υπόλοιπους τους καταδίωξε με τα τόξα του μέχρι το ακρωτήριο Μαλέα. Από εκεί κατέφυγαν στον Κένταυρο Χείρωνα, ο οποίος, μετά την εκδίωξη του από το όρος Πήλιο από τους Λαπίθες, κατοικούσε δίπλα στον Μαλέα. Αφότου είχαν φτάσει εκεί οι Κένταυροι, συνεχίζοντας (ενν. ο Ηρακλής) να εξακοντίζει βέλη εναντίον τους, εκτοξεύει ένα βέλος, το οποίο αφού πέρασε ξυστά από το μπράτσο του

Ελάτου, μπήγεται στο γόνατο του Χείρωνα. Περίλυπος ο Ηρακλής προσέτρεξε και τράβηξε το βέλος και έβαλε (στην πληγή) φάρμακο που του έδωσε ο Χείρων. Με αγιάτρευτη την πληγή * (ο Χείρων) αφήνεται στο σπήλαιο και εκεί, επειδή ήθελε να πεθάνει, αλλά δεν μπορούσε, από την στιγμή που ήταν αθάνατος, αφού πρότεινε στον Δία να γίνει ο Προμηθέας αθάνατος στην θέση του, έτσι πέθανε.

Από τους υπόλοιπους Κενταύρους, ο καθένας διέφυγε με διαφορετικό τρόπο. Κάποιοι παρέμειναν στον Μαλέα, ο Ευρυτίων στην Φολόη και ο Νέσσος στον ποταμό Εύηνο. Τους υπόλοιπους, αφού τους υποδέχτηκε ο Ποσειδώνας στην Ελευσίνα, τους σκέπασε με ένα βουνό.

Επιστρέφοντας στην Φολόη ο Ηρακλής, είδε και τον Φόλο να πεθαίνει μαζί με άλλους πολλούς. Καθώς (εκείνος) τράβηξε από κάποιον νεκρό το βέλος, απόρησε για το πώς κάτι τόσο μικρό μπορούσε να σκοτώσει τόσο μεγάλα πλάσματα. Και καθώς γλίστρησε (το βέλος) από το χέρι του, έπεσε στο πόδι του, και αμέσως τον σκότωσε.

Αφού ο Ηρακλής έθαψε τον Φόλο*, προχώρησε στο κυνήγι του κάπρου, τον οποίο, αφού παρέσυρε με κραυγές από κάποια λόχη σε ένα χιονισμένο μέρος και εξαντλημένο τον έδεσε, τον μετέφερε στις Μυκήνες.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ένας από τους άθλους που ανέθεσε ο Ευρυσθέας στον Ηρακλή ήταν η σύλληψη του κάπρου και η μεταφορά του - ζωντανού - στις Μυκήνες. Επρόκειτο για μια εξαιρετικά δύσκολη επιχείρηση, αφού αν ο Ηρακλής άφηνε το αγριογούρουνο να έχει όλη του την δύναμη, θα κινδύνευε να τον ξεσχίσει με τα δόντια του και ταυτόχρονα δεν έπρεπε να το πολεμήσει υπέρ το δέον, γιατί σε περίπτωση που σκοτωνόταν, δεν θα είχε εκτελέσει τον άθλο. Γι' αυτό έπρεπε να τον κουράσει τόσο, ώστε να είναι ακίνδυνος και να μπορεί να τον μεταφέρει ζωντανό. Έτσι, ο Ηρακλής ανέβηκε στην κρυψώνα του κάπρου στο βουνό και άρχισε να φωνάζει δυνατά, με σκοπό να τον αναγκάσει να βγει έξω. Όντως το ζώο πετάχτηκε έξω φοβισμένο και ο Ηρακλής συνέχισε να φωνάζει και να το καταδιώκει, μέχρι που έφτασαν σε ένα χιονισμένο μέρος, όπου ο Ηρακλής κατόρθωσε να πλησιάσει το εξαντλημένο ζώο, να το πιάσει με μια θηλιά και να το δέσει χειροπόδαρα. Στην συνέχεια, πήγε στις Μυκήνες, έχοντας τον κάπρο στους ώμους του, και τον παρουσίασε στον Ευρυσθέα, τον οποίο η θέα του ζώου τρομοκράτησε σε τέτοιο βαθμό, ώστε κρύφτηκε μέσα σε ένα χάλκινο πιθάρι. Μετά από αυτό το γεγονός, ο Ηρακλής σκότωσε τον κάπρο και το δέρμα του το φορούσε μαζί με την λεοντή, ενώ - κατά μια άλλη εκδοχή - το έδωσε στον σύντροφό του Ύλα. Ο συγκεκριμένος μύθος αναφέρεται στο έργο του λογογράφου Εκαταίου και στην τραγωδία του Σοφοκλή «Τραχίνιαι», ενώ υπάρχουν αναπαραστάσεις του σε

αγγεία από τον 6 ο αιώνα π.Χ. Ως προς τον συμβολισμό του, θεωρείται ότι ο κάπρος αποτελεί ενσάρκωση του ποταμού Ερυμάνθου, ο οποίος με το λιώσιμο του χιονιού και τις καταιγίδες πλημμύριζε και προξενούσε καταστροφές στην κοιλάδα της Ψωφίδας. Η σύλληψή του δε από τον Ηρακλή αντιπροσωπεύει τη νίκη του ήλιου επί του χιονιού και των καταιγίδων, την επικράτηση της καλοκαιρίας, που καθιστά την γη γόνιμη και εύφορη. Οι άλλοι δύο άθλοι που πραγματοποίησε ο Ηρακλής στην Αρκαδία ήταν η θανάτωση των Στυμφαλίδων ορνίθων στην Στύμφαλο και της ιερής ελαφίνας στην Κερύνεια.

2. Το κρασί ανήκε σε όλους τους Κενταύρους και δεν επιτρεπόταν να το ανοίξει μόνος του ο Φόλος. Μια παράδοση επεσήμαινε πως αυτό το πιθάρι το είχε δώσει ο Διόνυσος σε κάποιον Κένταυρο τέσσερις γενιές πριν, με την διαταγή να το ανοίξει όταν θα ερχόταν εκεί ο Ηρακλής. Όσο για την διαμονή των Κενταύρων στην Φολόη, αυτή απηχεί την μετανάστευση των Λαπιθών από την Θεσσαλία στην Ήλιδα. Μάλιστα, για τον γιο του Λαπίθη, Φόρβα, λεγόταν ότι αφού εγκατέλειψε την Θεσσαλία, εγκαταστάθηκε στον Ερύμανθο.

3. Μολονότι ήταν πλάσματα με θεϊκή καταγωγή από την πλευρά της μητέρας τους, της Νεφέλης, και διέθεταν την δύναμη και την αντοχή των αλόγων και παρά την βροχή που εκείνη έστελνε για να τους βοηθήσει, ο Ηρακλής κατόρθωσε να επικρατήσει.

4. Το βέλος του Ηρακλή ήταν εμβαπτισμένο στην χολή της ύδρας, άρα θανατηφόρο.

5. Το βουνό έκτοτε ονομάζεται Φολόη.

6. Όσον αφορά στον συμβολισμό αυτού του μύθου, όπως και στον μύθο του ερυμάνθιου κάπρου, ο Ηρακλής προσωποποιεί τον ήλιο και την καλοκαιρία που κατατροπώνουν τις βροχές και τις καταιγίδες – οι Κένταυροι είναι γιοι της Νεφέλης. Ο μύθος αυτός συγκαταλέγεται στα λεγόμενα πάρεργα του Ηρακλή, τα οποία είναι επεισόδια κατά την διάρκεια ενός άθλου ή προεκτάσεις αυτού (εμπόδια, δυσκολίες, συγκρούσεις). Τα πάρεργα είναι τυχαία γεγονότα, που προκύπτουν ασχεδίαστα, διακρίνονται για τον υπερανθρώπινο, φανταστικό και παραμυθικό χαρακτήρα τους και ο Ηρακλής τα εκτελεί με δική του πρωτοβουλία.

7. Έμμεση αναφορά στον Ηρακλή υπάρχει και στην παραλλαγή του μύθου του Εχέμου. Ο Έχεμος είχε αναδειχθεί σε γενικό αρχηγό των Πελοποννησίων μετά την εισβολή των Ηρακλειδών στην Πελοπόννησο. Όταν συναντήθηκαν οι δυο αντίπαλες παρατάξεις στον Ισθμό της Κορίνθου, για να αποφευχθεί η αιματοχυσία, αποφασίστηκε να κριθεί η έκβαση της αντιπαράθεσης από την μονομαχία των δύο αρχηγών,

δηλαδή του Εχέμου και του γιου του Ηρακλή, Ύλλου. Ο Έχεμος επικράτησε, δίνοντας τη νίκη στους Πελοποννησίους και καθυστερώντας με αυτόν τον τρόπο την κάθοδο των Ηρακλειδών στην Πελοπόννησο για έναν αιώνα, κατά τον οποίο ήκμασε στις Μυκήνες η βασιλική γενιά των Ατρείδων. Ενώ λοιπόν η επικρατέστερη εκδοχή θέλει τον Έχεμο εγγονό του Κηφέα, μια παραλλαγή τον θέλει εγγονό του Φηγέα, δηλαδή Ψωφίδιο.

10..... Αφού πέρασε (ενν. ο Ηρακλής) από την Αβδηρία, ήλθε στην Λιγύη, όπου προσπάθησαν να του κλέψουν τα βόδια (ενν. του Γηρυόνη) οι γιοι του Ποσειδώνα Αλεβίων και Δέρκυνος, τους οποίους αφού σκότωσε, έφτασε στην Τυρρηνία. Από το Ρήγιο, ένας από τους ταύρους τού ξέφυγε, έπεσε αμέσως στην θάλασσα και το ρεύμα τον έφερε στην Σικελία. Και διέτρεξε την κοντινή χώρα, που από εκείνον αποκλήθηκε Ιταλία, γιατί οι Τυρρηνοί αποκάλεσαν τον ταύρο Ιταλό. Έφτασε στην πεδιάδα του Έρικα, ο οποίος ήταν βασιλιάς των Ελύμων. Ο Έρικας ήταν γιος του Ποσειδώνα* και ενέταξε τον ταύρο στα κοπάδια του. Ο Ηρακλής λοιπόν, αφού εμπιστεύθηκε στον Ήφαιστο τα βόδια, επιδόθηκε στην αναζήτησή του. Καθώς τον βρήκε στα κοπάδια του Έρικα, απαίτησε να του επιστραφεί και όταν εκείνος αποκρίθηκε πως δεν θα του τον επέστρεφε παρά μόνο εφόσον κατάφερνε να τον νικήσει στην πάλη, αφού τον νίκησε σε τρεις γύρους, τον σκότωσε και παίρνοντας τον ταύρο μαζί με τους άλλους, διέπλευσε το Ιόνιο πέλαγος. Όταν έφτασε στους μυχούς της θάλασσας, η Ήρα τρέλανε τα βόδια και άρχισαν να διασκορπίζονται προς τα θρακικά βουνά. Εκείνος (ο Ηρακλής) τα καταδίωξε και αφού έπιασε κάποια, τα οδήγησε στον Ελλήσποντο. Όσα απέμειναν, στην συνέχεια έγιναν άγρια. Μόλις με δυσκολία συγκεντρώθηκαν τα βόδια, το ρείθρο του ποταμού Στρυμόνα, που παλιά ήταν πλωτό, γεμίζοντάς το με πέτρες, το κατέστησε μη πλωτό και έπειτα μετέφερε και παρέδωσε τα βόδια στον Ευρυσθέα. Αυτός τα θυσίασε προς τιμήν της Ήρας.

1. Μητέρα του ήταν η Αφροδίτη.

2. Η μυθολογική αυτή εκδοχή συνιστά υπόμνηση στον λατρευόμενο Ποσειδώνα Ταύρειο, ενώ η ικανότητα του Έρικα στην πάλη συμφωνεί αφ' ενός με την ιδέα των βίαιων φυσικών δυνάμεων που εκπροσωπεί ο Ποσειδώνας, αφ' ετέρου με την ιδιότητά του ως θαλάσσιου δαίμονα, αφού διακριτικό γνώρισμα όλων των θαλασσίων δαιμόνων ήταν η ανυπέρβλητη δεξιότητά τους στην πάλη. Κατά άλλη εκδοχή, ο ίδιος ο Έρικας προκάλεσε τον Ηρακλή σε μονομαχία, στοιχηματίζοντας το βασίλειό του. Ο Ηρακλής στοιχημάτισε τα βόδια, τα οποία εντούτοις φάνηκαν μικρής αξίας στον Έρικα, και γι' αυτό αναγκάστηκε να στοιχηματίσει την αθανασία του. Μετά την τελική του νίκη επί του Έρικα, ο Ηρακλής του πήρε την χώρα και την διένειμε στους αυτόχθονες, με την παραγγελία να του κάνουν θυσίες από καρπούς, έως ότου οι απόγονοί του επιστρέψουν εκεί, για να ζητήσουν πίσω την γη που είχε κερδίσει ο πρόγονός τους. Η συγκεκριμένη εκδοχή απηχεί, σύμφωνα με την γνώμη των μελετητών, τις αξιώσεις

των Δωριέων στην Σικελία.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ «Περί φυτών ιστορίαι»

Παρ. 9,15,4-7 (Φαρμακώδεις τόποι)

Ο Θεόφραστος γεννήθηκε στην Ερεσσό της Λέσβου το 372 π.Χ και πέθανε το 287 π.Χ. Ως ο αγαπημένος μαθητής του Αριστοτέλη, διετέλεσε Σχολάρχης της Περιπατητικής Σχολής μετά τον θάνατο του Σταγειρίτη φιλοσόφου και παρέμεινε στην Αθήνα για το μεγαλύτερο διάστημα της ζωής του.

Η μεγαλύτερη προσφορά του προς την επιστήμη έγκειται στην μελέτη των παρατηρήσεων που έκανε το συνεργείο των φυτολόγων και ζωολόγων που συνόδευσαν τον Μ. Αλέξανδρο στην εκστρατεία του και για τον λόγο αυτό αποκλήθηκε «πατέρας της βοτανικής». Γενικά, διακρινόταν για την κλίση του προς την εμπειρία, την αξιοποίηση της παράδοσης και των λογής πληροφοριών και λιγότερο για την τάση του προς αυτοψία. Πρόκειται μάλιστα για τον πρώτο συγγραφέα, του οποίου το βοτανικό και φυσιοεπιστημονικό ενδιαφέρον δεν είχε αποκλειστικά ιατρικό προσανατολισμό.

Το έργο του «Περί φυτών ιστορίαι» αποτελείται από εννέα βιβλία και έχει αμιγώς περιγραφικό χαρακτήρα, αναφερόμενο στα χαρακτηριστικά των φυτών, τις μεταξύ τους διαφορές και στην χρήση τους, ενώ περιλαμβάνει και στοιχεία βοτανικής γεωγραφίας.

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

4. Των δε περί την Ελλάδα τόπων φαρμακωδέστατον το τε Πήλιον το εν Θετταλία και το Τελέθριον το εν Ευβοία και ο Παρνασσός, έτι δε και η Αρκαδία και η Λακωνική. Και γαρ αύται φαρμακώδεις αμφότεροι. Δι' ο και οι γε Αρκάδες ειώθασιν αντί του φαρμακοποιείν γαλακτοποιείν περί το έαρ, όταν οι οποι μάλιστα των τοιούτων φύλλων ακμάζωσι. Τότε γαρ φαρμακωδέστατον το γάλα. Πίνουσι δε βόειον. Δοκεί γαρ πολυνομώτατον και παμφαγώτατον είναι πάντων ο βους.

5. Φύεται δε παρ' αυτοίς ο τε ελλέβορος αμφότερος και ο λευκός και ο μέλας. Έτι δε δαύκον* δαφνοειδές κροκόεν, και ην εκείνοι μεν ράφανον αγρία καλούσι των δ' ιατρών τινές κεράϊν, και ην οι μεν αλθαίαν εκείνοι δε μαλάχην αγρίαν, και η αριστολοχία και το σέσελι και το ιπποσέλιον και το πευκέδανον και η Ηράκλεια και ο στρύχνος αμφότερος ο τε φοινικούν έχων τον καρπόν και ο μέλανα.

6. Φύεται δε και ο σίκυος ο άγριος, εξ ου το ελατήριον συντίθεται. Και ο τιθύμαλλος εξ ου το ιπποφαές. Αριστον δε τούτο περί Τεγέα κακείνο μάλλον σπουδάζεται.

Φύεται δ' εκεί επί πλέον. Πλείστον δε και κάλλιστον φύεται περί την Κλειτορίαν.

7. Η δε πανάκεια γίνεται κατά το πετραίον περί Ψωφίδα και πλείστη και αρίστη. Το δε μώλυ περί Φενεόν και εν τη Κυλλήνη.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

4. Ανάμεσα στις περιοχές της Ελλάδας, η πλέον πλούσια σε θεραπευτικά βότανα είναι το Πήλιο στην Θεσσαλία και το Τελέθριο στην Εύβοια και ο Παρνασσός και επιπλέον η Αρκαδία και η Λακωνία. Πραγματικά και οι δύο αυτές είναι τόποι παραγωγής θεραπευτικών βοτάνων. Γι' αυτόν τον λόγο και οι Αρκάδες συνηθίζουν, αντί να καταναλώνουν φάρμακα, να πίνουν γάλα γύρω στην άνοιξη, εποχή κατά την οποία προπαντός οι χυμοί των τέτοιου είδους φύλλων αφθονούν. Γιατί τότε η θεραπευτική ιδιότητα του γάλατος είναι ισχυρότατη. Και πίνουν αγελαδινό (ενν. γάλα), γιατί η αγελάδα θεωρείται ως το πλέον πολύβωσκο και παμφάγο συγκριτικά με όλα (τα ζώα).

5. Και φύεται στην περιοχή αυτών (ενν. στην Αρκαδία) ο ελλέβορος και των δύο ειδών, και ο λευκός και ο μαύρος. Και ακόμα το δαύκον που μοιάζει με δάφνη και έχει χρώμα κρόκου και αυτό το οποίο εκείνοι αποκαλούν «άγρια ράφανο» (λάχανο), ενώ κάποιος από τους γιατρούς «κεράιν», και αυτό το οποίο άλλοι αποκαλούν «αλθαία» και εκείνοι «αγριομολόχα», και η αριστολοχία και το σέσελι και το ιπποσέλινο και το πευκέδανο και η Ηράκλεια και ο στρύχνος και των δύο ειδών, δηλαδή και αυτός που έχει τον καρπό του κόκκινο και αυτός που έχει τον καρπό του μαύρο.

6. Επίσης φύεται και ο σίκυος ο άγριος (πιτσιλωτό αγγούρι), από τον οποίο παρασκευάζεται το «ελατήριο» (είδος καθαρτικού). Και ο τιθύμαλλος, από τον οποίο παρασκευάζεται το ιπποφαές. Και αυτό είναι άριστης ποιότητας στην Τεγέα και εκείνο κυρίως το πλέον εκλεκτό. Φύεται εκεί σε μεγάλο βαθμό, αλλά στο μέγιστο βαθμό και η ανώτατη ποιότητα φύεται στην Κλειτορία.

7. Η πανάκεια εμφιλοχωρεί σε μεγάλη ποσότητα και σε άριστη ποιότητα σε πετρώδες έδαφος στην Ψωφίδα, ενώ το μώλυ στην Φενεό και την Κυλλήνη.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Προβληματικό εδώ το κείμενο. Τα επίθετα ακατανόητα, πιθανώς προσδιοριστικά άλλου φυτού, του οποίου το όνομα εξέπεσε.

ΟΡΕΙΒΑΣΙΟΥ «Ιατρικαί συναγωγαί»

Ο Ορειβάσιος ήταν ο ελληνικής καταγωγής, γεννημένος στην Πέργαμο, προσωπικός ιατρός του αυτοκράτορα Ιουλιανού, φημισμένος για την ευρυμάθεια και την επιστημονική του κατάρτιση. Ως συνοδός του αυτοκράτορα μάλιστα, συμμετείχε στην εκστρατεία εναντίον της Γαλατίας το 355 μ.Χ., κατά την διάρκεια της οποίας, κατόπιν αυτοκρατορικής προτροπής, συνέταξε την ιατρική εγκυκλοπαίδεια «Ιατρικαί συναγωγαί» ή «Εβδομηκοντάβιβλος» (απαρτιζόταν από 72 βιβλία). Για την σύνταξη του έργου ο Ορειβάσιος αξιοποίησε στοιχεία πολλών προγενέστερων συναδέλφων του και του Γαληνού. Αργότερα, συμπύκνωσε το έργο σε 9 βιβλία, που τιτλοφορήθηκαν «Η εις Ευστάθιον σύνοψις». Συνέγραψε επίσης τα έργα «Περί βασιλείας» και «Περί παθών», που δεν διασώθηκαν.

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

1. πάνακες (οι δ' Ηράκλειον). εξ ου ο οποπάναξ συλλέγεται, και πλείστον γεννάται εν Βοιωτία και εν Ψωφίδι της Αρκαδίας, ώστε και επίτηδες κηπεύεσθαι δια την εκ του οπού πρόσοδον. Φύλλα έχει τραχέα, χαμαιπετή, χλώρα σφόδρα προς τα της συκής εν τω περιφερει εσχισμένα πενταμερώς. Καυλόν ώσπερ νάρθηκα υψηλότατον, έχοντα χνούν λευκόν και φύλλα τα περι αυτόν μικρότερα. Σκιάδειον δ' επ' άκρου ως ανήθου. Άνθος μήλινον. Σπέρμα ευώδες και πυρωτικόν. Ρίζας πλείονας εκ μιας αρχής, λευκάς, βαρυόδμους, παχύν εχούσας τον φλοιόν, υποπίκρους εν τη γεύσει. Φύεται δε και εν Κυρήνη της Λιβύης και εν Μακεδονία. [μέχρι αυτό το σημείο σχεδόν αυτούσια μεταφορά του κειμένου του Διοσκουρίδη]. Οπίζεται δ' η ρίζα επί τι τεμνομένη άρτι βλαστανόντων καυλών. Ανίησι δε λευκόν οπόν, ος ξηρανθείς κατά την επιφάνειαν κροκίζει. Δέχονται δε το απορρέον φύλλα προϋποτιθέντες εις κεκοιλασμένον το έδαφος, αναιρούνται δε ξηρανθέντα. Οπίζουσι δε και τον καυλόν εντέμνοντες περι τον πυραμητόν και ομοίως εκδεχόμενοι το απορρέον. Εισί δε των ριζών βελτίους αι ξηραί και λευκαί και τεταναί και άβρωτοι, πυρώδεις εν τη γεύσει και αρωματίζουσαι. Καρπός δ' εύθετος εκ μέσου του νάρθηκος. Ο γαρ εκ των παραφυάδων εστίν ατροφώτερος. Του δ' οπού διαφέρει ο πικρότατος τη γεύσει, ένδοθεν λευκός, έξωθεν δε κροκίζων, λειός, λιπαρός, εύθρυπτος, ταχέως διέμενος, βαρύοδμος. Ο δε μέλας φαύλος και ο μαλακός. Δολούται γαρ αμμωνιακώ και κηρώ, δοκιμάζεται δ' ύδατι διατριβόμενος τοις δακτύλοις. Ο γαρ άδολος ανίεται και γαλακτούται.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Το πάνακες (κατ' άλλους Ηράκλειον). Από αυτό συλλέγεται ο οποπάναξ (Oporanax hispidus) και φύεται ως επί το πλείστον στην Βοιωτία και την Ψωφίδα της Αρκαδίας, γι' αυτό και καλλιεργείται σκόπιμα, εξαιτίας των εσόδων από τον χυμό του. Έχει φύλλα σκληρά, χαμερπή, έντονα πράσινα, παρόμοια με της συκιάς, σχισμένα σε πέντε μέρη της περιφέρειάς τους. Και βλαστό, όπως ακριβώς του νάρθηκα*, πάρα πολύ ψηλό, καλυμμένο με λεπτό, λευκό χνούδι και πολύ μικρά φύλλα γύρω του. Έχει επιπλέον σκιάδιο στο άκρο του, όπως ακριβώς ο άνθος, άνθος στο χρώμα του μήλου, σπόρο ευωδιαστό και θερμαντικό, τις περισσότερες ρίζες να ξεκινούν από μια αρχή, λευκές, με βαριά μυρωδιά, των οποίων ο φλοιός είναι παχύς, και υπόπικρες στην γεύση. Επίσης φύεται και στην Κυρήνη της Λιβύης και στην Μακεδονία.

Και αποσπάται χυμός από την ρίζα, όταν κοπεί σε κάποιο σημείο, την στιγμή που οι βλαστοί μόλις αρχίζουν να θάλλουν. Και (αυτή) εκχέει λευκό χυμό, ο οποίος, αφού ξεραθεί, παίρνει στην επιφάνεια το χρώμα του κρόκου. Λαμβάνουν λοιπόν το απόσταγμα, βάζοντας εκ των προτέρων κάτω φύλλα, σε έδαφος που έχει διαμορφωθεί ώστε να είναι κοίλο και τα σηκώνουν όταν ξεραθούν. Αποσπούν όμως χυμό και εγχαράσσοντας τον βλαστό την εποχή περίπου της συγκομιδής του σιταριού, λαμβάνοντας το απόσταγμα με τον ίδιο τρόπο. Και από τις ρίζες είναι καλύτερες οι ξηρές και λευκές και άκαμπτες, που δεν τρώγονται, που είναι καυτερές στην γεύση και αρωματικές. Ο δε καρπός είναι κατάλληλος, όταν προέρχεται από το μέσον του νάρθηκα. Γιατί αυτός που προέρχεται από τις παραφυάδες είναι περισσότερο

ατροφικός. Ο δε χυμός διακρίνεται σε αυτόν που είναι εξαιρετικά πικρός στην γεύση, λευκός στο εσωτερικό, με το χρώμα κρόκου στην επιφάνεια, λείος, λιπαρός, ευκολότριφτος, γρήγορα διαλυόμενος, με βαριά μυρωδιά και σε αυτόν που είναι σκούρος και μαλακός, ο οποίος είναι κακής ποιότητας. Είναι δε νοθευμένος με αμμωνία και κεριά και δοκιμάζεται, όταν τριφτεί στα δάχτυλα με νερό. Αντιθέτως, ο ανόθευτος διαλύεται και αποκτά γαλακτώδη υφή.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ «ΕΘΝΙΚΑ»

Ο λόγιος, λεξικογράφος και γραμματικός Στέφανος Βυζάντιος ήκμασε μεταξύ 538 και 573 μ.Χ. Βασισμένος στο υλικό προγενέστερων ιστορικών, γεωγραφικών και άλλων έργων του Ηροδότου, του Εκαταίου, του Πολυβίου, του Πausανία κ.α., συνέγραψε το γεωγραφικό λεξικό αρχαίων πόλεων, λαών, φυλών και τοπωνυμίων «Εθνικά», που αποτελείται από 60 βιβλία και του οποίου επιτομή έσωσε ο γραμματικός Ερμόλαος.

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

280. Ερύμανθος, όρος και ποταμός. «η κατά Τηύγετον περιμήκετον ή Ερύμανθον». Εν τούτοις τοις όρεσι λέων ου γεννάται. Όθεν Όμηρος περί της Αρτέμιδος φησί «τερπομένη κάπροισι και ωκείης ελάφοισι» και ου λέουσι. Το εθνικόν Ερυμάνθιος, και θηλυκόν Ερυμανθίς, ως Βοιωτός Βοιωτίς. Έστι και ουδέτερον Ερυμάνθιον.

663. Φήγεια, πόλις Αρκαδίας, από Φηγέως βασιλέως, ως Χάραξ «Ελληνικών δ' ». Φηγεύς δ' ο αδερφός του Φορωνέως έκτισε πόλιν Φήγειαν, η πριν Ερύμανθος εκλειτό, ύστερον δε Ψωφίς ωνομάσθη, ως ερούμεν, από της μητρός.....οι πολίται Φηγείς.

704. Ψωφίς, πόλις Αρκαδίας. Κέκληται από Ψωφίδος του Λυκάονος, υφ' ου φασί το παλαιόν εκτίσθαι αυτήν, ή από Ψωφίδος της Έρικος θυγατρός. Έστι και ετέρα πόλις Ψωφίς Ακαρνανίας, η παλαιά λεγομένη.... Έστι και τρίτη της Αχαΐας. Ο πολίτης ώφειλεν είναι Ψωφίτης, τω τύπω των εις ις ληγόντων. Αλλά γέγονεν από της γενικής, ως της Αρκάδος Αρκάδιος και της Αυλίδος Αυλίδιος, ούτω Ψωφίδος Ψωφίδιος.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

280. Ερύμανθος, όρος και ποταμός. «Η στον Ταύγετο περιδιάβαινε ή στον Ερύμανθο». Σε αυτά τα βουνά δεν γεννιέται λιοντάρι. Γι' αυτό ο Όμηρος λέει για την Αρτεμη «ευχαριστιέται με αγριόχοιρους και γοργά ελάφια» και όχι με λιοντάρια. Το εθνικό (όνομα) είναι Ερυμάνθιος και το θηλυκό Ερυμανθίς, όπως Βοιωτός - Βοιωτίς.

Υπάρχει και ουδέτερο Ερυμάνθιο.

663. Φήγεια, πόλη της Αρκαδίας, από τον βασιλιά Φηγέα, όπως αναφέρει ο Χάραξ στον δ' τόμο των «Ελληνικών». Ο Φηγέας, λοιπόν, ο αδερφός του Φορωνέα, ίδρυσε την πόλη Φήγεια, η οποία προηγουμένως αποκαλούνταν Ερύμανθος, και έπειτα ονομάστηκε Ψωφίς, όπως θα πούμε (παρακάτω), από την μητέρα.... Οι πολίτες (ονομάζονταν) Φηγείς.

704. Ψωφίς, πόλη της Αρκαδίας. Πήρε το όνομά της από τον Ψώφι, τον γιο του Λυκάονα, από τον οποίο λένε ότι αυτή ιδρύθηκε παλιά, ή από την Ψωφίδα, την κόρη του Έρικα. Υπάρχει και άλλη πόλη Ψωφίδα της Ακαρνανίας, που παλιά λεγόταν... Υπάρχει και τρίτη της Αχαΐας. Ο πολίτης ώφειλε να ονομάζεται Ψωφίτης, σύμφωνα με τον τύπο αυτών που λήγουν σε ις. Ωστόσο, (ο τύπος) δημιουργήθηκε από την γενική, όπως (από την γενική) Αρκάδος Αρκάδιος και (από την γενική) Αυλίδος Αυλίδιος, έτσι και (από την γενική) Ψωφίδος Ψωφίδιος.

ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ «Γεωγραφία» 8,8.1-4

Ο Στράβων γεννήθηκε στην Αμάσεια του Πόντου περίπου το 64 π.Χ. και πέθανε το 19 μ.Χ. Σπούδασε σε αρκετές σχολές και ταξίδεψε στην Μ. Ασία, την Συρία, την Αίγυπτο, την Ελλάδα, την Αιθιοπία, τον Εύξεινο Πόντο και την Αρμενία. Από τα ταξίδια αυτά άντλησε το υλικό του αφ' ενός για το χαμένο του έργο «Ιστορικά υπομνήματα», που απαρτιζόταν από 47 βιβλία και αποτελούσε συνέχεια της ιστορίας του Πολυβίου, αφ' ετέρου για τα 17 βιβλία των «Γεωγραφικών» του. Στα δύο πρώτα βιβλία αυτού του έργου διαλέγεται με τους προδρόμους του, Ερατοσθένη, Πολύβιο και Ποσειδώνιο, σχετικά με τα μαθηματικά στοιχεία της γεωγραφίας και αναπτύσσει τις γενικές ιδέες, πάνω στις οποίες στηρίζεται η μέθοδός του.

Από το 3 ο έως το 10 ο βιβλίο γίνεται αναφορά στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα, στο 3 ο βιβλίο περιλαμβάνεται η περιγραφή της Ιβηρίας, της Γαλατίας, της Βρετανίας και της Ιρλανδίας, στο 4 ο των Άλπεων και των γύρω από αυτές χωρών, στο 5 ο και 6 ο της Ιταλίας και της Σικελίας, στο 7 ο των χωρών μεταξύ Ρήνου και Δούναβη και της Βαλκανικής, συμπεριλαμβανομένων της Ηπείρου, της Θράκης και της Μακεδονίας, και στο 8 ο , 9 ο και 10 ο της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας.

Στα ακόλουθα έξι βιβλία (11-16) γίνεται αναφορά στην Ασία, ξεκινώντας στο 11 ο από τον ποταμό Τάναη, τον Καύκασο και τις χώρες ανατολικά του Τίγρη μέχρι τον Περσικό κόλπο. Στα 12-14 ο φακός στρέφεται στην Μ. Ασία και τα γύρω νησιά, στο 15 ο στην Ινδία και την Περσία και στο 16 ο στην Ασσυρία, την Μεσοποταμία, την Συρία, την Φοινίκη, την Παλαιστίνη και την Αραβία.

Το τελευταίο βιβλίο του έργου (17 ο) αναφέρεται στην Αφρική.

Η συγγραφή του έργου έγινε τμηματικά και βασίστηκε τόσο σε προσωπικές εμπειρίες του Στράβωνα, όσο και στο έργο προγενέστερων ιστορικών και γεωγράφων, όπως του Ερατοσθένη, του Ιππάρχου, του Πολυβίου και του Ποσειδωνίου, ενώ πολύτιμος σύμβουλός του υπήρξε ο Αρτεμίδωρος ο Εφέσιος.

Στο έργο υπάρχουν ομολογουμένως αρκετά σφάλματα και χάσματα, που ωστόσο δεν μειώνουν την αξία και την αδιαμφισβήτητη χρησιμότητά του για τους μεταγενέστερους επιστήμονες.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Η Αρκαδία βρίσκεται στο μέσο της Πελοποννήσου και το μεγαλύτερο μέρος της είναι ορεινό. Το πιο ψηλό βουνό σε αυτήν είναι η Κυλλήνη. Κάποιοι λένε ότι το κάθετο ύψος της είναι είκοσι στάδια, ενώ άλλοι περίπου δεκαπέντε. Τα αρκαδικά έθνη (γένη)*, οι Αζάνες και οι Παρράσιοι και άλλοι τέτοιοι, θεωρούνται ως τα πλέον αρχαία έθνη των Ελλήνων. Εξαιτίας όμως της ολοκληρωτικής καταστροφής της περιοχής, δεν θα ήταν ταιριαστό να μακρηγορήσουμε σχετικά με αυτά. Γιατί οι πόλεις, μολονότι στο παρελθόν είχαν δοξαστεί, ερημώθηκαν από τους συνεχείς πολέμους και οι καλλιεργητές έχουν εγκαταλείψει την περιοχή από εκείνα ακόμα τα χρόνια, οπότε οι περισσότερες (ενν. πόλεις) ενοποιήθηκαν στην αποκαλούμενη «Μεγάλη Πόλη» (Μεγαλόπολη). Αλλά τώρα και η ίδια η Μεγαλόπολη έχει υποστεί αυτό που αναφέρεται από τον κωμικό ποιητή: «Η Μεγαλόπολη είναι μια μεγάλη έρημος»*. Ωστόσο υπάρχουν άφθονες βοσκές για τα ζώα και ιδιαίτερα για τα άλογα και για τα γαϊδούρια. Και το αρκαδικό γένος των αλόγων, όπως και το αργολικό και το επιδαύριο, είναι εξαιρετο. Και οι έρημες εκτάσεις των Αιτωλών και των Ακαρνάνων είναι επίσης καταλληλότερες για εκτροφή αλόγων, όχι λιγότερο από την Θεσσαλία.

2. Την Μαντίνεια βέβαια την κατέστησε ξακουστή ο Επαμεινώνδας, αφού νίκησε τους Λακεδαιμονίους στην δεύτερη μάχη, στην οποία και ο ίδιος έχασε την ζωή του. Εντούτοις και η ίδια (ενν. η Μαντίνεια) και ο Ορχομενός και η Ηραία και ο Κλείτωρ και η Φενεός και ο Στύμφαλος και ο Μαίναλος και το Μεθύδριον και οι Καφυείς και η Κύναιθα ή δεν υπάρχουν πια ή μόλις και μετά βίας διακρίνονται ίχνη και σημάδια από αυτές. Η Τεγέα όμως διατηρείται σε αρκετά καλή κατάσταση, όπως και το ιερό της Αλέας Αθηνάς. Και το ιερό του Λυκαίου Δία, που βρίσκεται κοντά στο Λύκαιον όρος, τιμάται επίσης σε μικρό βαθμό. Αλλά τις αναφερόμενες από τον ποιητή «Ρίσιπη και Στρατιή και την ανεμόδαρτη Ενίσπη»* και δύσκολο είναι να τις βρουν και αν τις έβρισκαν, δεν θα είχαν κανένα όφελος λόγω της ερήμωσης.

3. Φημισμένα βουνά, πέραν της Κυλλήνης, είναι η Φολόη και το Λύκαιον και ο Μαίναλος και το ονομαζόμενο Παρθένιο, το οποίο εκτείνεται από την περιοχή της Τεγέας έως την περιοχή της Αργείας.

4. Σχετικά με το παράδοξο γεγονός του Αλφειού και του Ευρώτα έχει γίνει αναφορά, όπως και σχετικά με τον Ερασίνο που ρέει υπογείως της λίμνης της Στυμφαλίας και εκβάλλει τώρα στην Αργεία, ενώ στο παρελθόν δεν είχε διέξοδο, από την στιγμή που τα «βέρεθρα», τα οποία οι Αρκάδες αποκαλούν «ζέρεθρα», ήταν φραγμένα και δεν επέτρεπαν το πέρασμα των νερών, με αποτέλεσμα η πόλη των Στυμφαλιών να απέχει τώρα πενήντα* στάδια από την λίμνη, ενώ τότε βρισκόταν πάνω σε αυτήν. Το αντίθετο συνέβη με τον Λάδωνα, όταν κάποτε η ροή του αναχαιτίστηκε, καθώς έφραξαν οι πηγές. Αφού τα «βέρεθρα» κοντά στην Φενεό, μέσα από τα οποία έρεε, κατέρρευσαν λόγω σεισμού, αναχαιτίστηκε το ρεύμα, μέχρι τις φλέβες που «τροφοδοτούσαν» την πηγή κάτω στα βάθη της γης. Αυτά λοιπόν λένε κάποιοι. Ο

Ερατοσθένης όμως σημειώνει ότι κοντά στην Φενεό ο αποκαλούμενος ποταμός Ανίας* δημιουργεί μια λίμνη μπροστά από την πόλη και καταδύεται σε κάποιες καταβόθρες, οι οποίες αποκαλούνται «ζέρεθρα». Όταν λοιπόν αυτές φράσσονται, το νερό κάποιες φορές υπερχειλίζει μέσα στις πεδιάδες, όταν όμως ανοίγουν πάλι, αφού όλο το νερό διωχτεί από τις πεδιάδες, εκβάλλει στον Λάδωνα και τον Αλφειό, ώστε και η περιοχή της Ολυμπίας γύρω από το ιερό πλημμύρισε κάποτε, ενώ η λίμνη περιορίστηκε. Και ο Ερασίνοσ, ο οποίος ρέει πλάι στον Στύμφαλο, βυθίζεται και ρέει κάτω από το βουνό και επανεμφανίζεται στην Αργεία. Για τον λόγο αυτό επίσης και ο Ιφικράτης, όταν πολιορκούσε τον Στύμφαλο και τίποτα δεν κατόρθωνε, επεχείρησε να φράξει την καταβόθρα με μεγάλη ποσότητα σφουγγαριών, την οποία είχε εξασφαλίσει για τον εαυτό του, αλλά σταμάτησε, εξαιτίας ενός θεϊκού σημαδιού/οιωνού. Κοντά στην Φενεό βρίσκεται επίσης το αποκαλούμενο ύδωρ της Στυγός, ένα μικρό ρεύμα ολέθριου-θανατηφόρου νερού, το οποίο θεωρείται ιερό. Τόσα λοιπόν ας έχουν ειπωθεί αναφορικά με την Αρκαδία.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Η Αρκαδία ήταν αρχικά ένα φυλετικό κράτος, υποδιαιρούμενο σε «πάτρεις – πατρίες». Στα ιστορικά χρόνια, οι Αρκάδες διακρίνονταν στους Ευτρησίους, τους Κυνουρίους, τους Μαιναλίους, τους Παρρασίους και τους Αζάνες. Οι τέσσερις πρώτες πάτρεις συνέπιπταν με γεωγραφικές περιφέρειες. Αζάνες όμως υπήχαν και εκτός Αρκαδίας.

Μεταξύ 1125 και 800 π.Χ. έλαβαν χώρα μετακινήσεις Αρκάδων στην Ιωνία, οι οποίες μαρτυρούνται από τον Ηρόδοτο, ενώ υπάρχουν και πλάγιες ενδείξεις της παρουσίας τους στην Μίλητο, την Πριήνη και την Έφεσο. Μετακινήθηκαν επίσης προς την Κρήτη (ο Αρκάδας Γόρτυνος έκτισε την Γόρτυνα), την Κύπρο, όπου είχαν μεταναστεύσει ομοεθνείς τους και παλαιότερα, και την Παμφυλία (νότια παράλια Μ. Ασίας).

Σταδιακά πάντως το φυλετικό κράτος διαλύθηκε σε τμήματα με ξεχωριστή δύναμη και οντότητα, καθώς και επιθυμία αυτοδιάθεσης, ώστε δημιουργήθηκαν πόλεις με απλή δομή και στοιχειώδεις λειτουργίες

2. Ο ποιητής αυτού του στίχου είναι άγνωστος

3. Ιλιάδα Β, 606.

4. Πρόκειται για αβλεψία του αντιγραφέα. Η πραγματική απόσταση είναι περίπου πέντε στάδια.

5. Ο ποταμός αυτός προέρχεται από την ένωση του Αροανίου και του Ολβίου, σύμφωνα με τον Frazer.

Απόσπασμα από <<ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΨΩΦΙΔΑ>>